

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СТОПЧЕНКО МАКСИМ ІВАНОВИЧ

УДК 342.534 (477)

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОЛОВИ ПАРЛАМЕНТУ В
УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Калиновський Богдан Валерійович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник кафедри конституційного та
міжнародного права

Офіційні опоненти: – доктор юридичних наук, професор
Мяловицька Ніна Анатоліївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри конституційного права
юридичного факультету

кандидат юридичних наук
Іщенко Олександр Петрович,
Національна школа суддів України,
начальник відділу науково-методичного забезпечення
діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України
та Вищої ради юстиції

Захист відбудеться «25» вересня 2015 року о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ-35, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ-35, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «22» серпня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Заяць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі становлення України як демократичної правової держави дослідження теоретичних та практичних питань функціонування національного парламенту набуває особливої значущості. Системна, злагоджена й ефективна робота парламенту та його структур значною мірою залежить від ефективності діяльності керівництва. Закріплена в Конституції України від 28 червня 1996 року форма правління вимагає підвищеної уваги до конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України. Світовий досвід доводить, що голова парламенту природно посідає одне з головних місць в державній системі вищих посад. Вивчення та аналіз зарубіжного законодавства і практики діяльності голови парламенту сприятиме конкретизації конституційно закріпленого статусу та вдосконаленню форм і методів роботи Голови Верховної Ради України.

Практика парламентської діяльності, яка складалася в Україні упродовж останніх років, демонструє необхідність розробки виважених і реалістичних пропозицій щодо деталізації ролі Голови Верховної Ради України в державній ієрархії, зростання його участі у формуванні та здійсненні не лише власне парламентської діяльності, але й державної політики загалом. Це, у свою чергу, зумовлює актуальність проведення комплексного порівняльного дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Конституційне законодавство України формулює численні повноваження Голови Верховної Ради України, його права та обов'язки, які за своїм змістом не є тотожними компетенції парламенту як органу державної влади. Саме такі повноваження Голови Верховної Ради України роблять його самостійним суб'єктом конституційно-правових відносин, утворюють серцевину його особливого конституційно-правового статусу, який вимагає ґрунтовного науково-теоретичного осмислення з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склав доробок таких вітчизняних учених: А. Георгіна, А. Григоренка, Н. Григорука, Н. Грушанської, Н. Заєць, Р. Калюжного, М. Козюбри, А. Колодія, О. Майданник, Н. Мяловицької, О. Петришина, В. Погорілка, В. Саса, А. Селіванова, О. Совгирі, М. Теплюка, Т. Убері, В. Федоренка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка; зарубіжних науковців: С. Авак'яна, М. Амеллера, Д.М. Беррі, К. Бейлі, Т. Брауна, В. Бьорнзена, Ч. Вайза, К. Джадда, М. Дюверже, Ж. Зіллера, Р. Келлі, Д. Коранга, Г. Кречмера, О. Кутафіна, Ф. Лаунді, В. Лучіна, Дж. Ст. Мілля, О. Норман, К. Хессе, К. Хула, Ж. ле Шательє, Б. Шлоєра та ін.

Віддаючи належне вченим, які зробили вагомий внесок у розвиток парламентаризму, слід визнати, що комплексне порівняльне дослідження конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України та спікерів парламентів зарубіжних країн досі не проводилося.

Актуальність дослідження обумовлюється також недосконалістю законодавства, суперечливою практикою діяльності Голови Верховної Ради

України, а також триваючою вже не один рік поспіль конституційною реформою в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до Європейського Союзу (затверджена Законом України від 18 березня 2004 року № 1629); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр. (затверджені постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14-10), Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень МВС України, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29 липня 2010 р. № 347), а також щорічних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на період 2013–2014 рр. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 24 квітня 2012 року (протокол № 4); включено до переліку тем дисертаційних досліджень за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право, розглянутих та схвалених відділеннями Національної академії правових наук України у 2012 році (реєстраційний № 212, 2012 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою написання цієї роботи є комплексне порівняльне дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах і розробка на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій, спрямованих на удосконалення конституційно-правової регламентації статусу та функціонування Голови Верховної Ради України. Для досягнення зазначеної мети поставлені такі дослідницькі завдання:

- визначити стан порівняльного науково-теоретичного дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту;
- провести порівняльний аналіз правової регламентації конституційно-правового статусу голови парламенту;
- обґрунтувати методологію дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту;
- сформулювати поняття та визначити зміст конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах;
- розкрити процедурні особливості обрання голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.;
- з'ясувати повноваження голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах;
- охарактеризувати організаційно-правові форми діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах;
- дослідити гарантії діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах;
- розкрити особливості припинення повноважень голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають в процесі функціонування керівництва парламенту України та зарубіжних країн.

Предмет дослідження – конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження для досягнення наукової об'єктивності його результатів й усебічного висвітлення предмета стали пізнавальні принципи, методи та підходи концептуального характеру, що обумовило потребу комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження.

Серед загальнонаукових застосовувались такі методи як: діалектичний, логіко-семантичний, історичний, системний, функціональний, узагальнення, прогнозування. Так, діалектичний метод застосовано для встановлення внутрішніх взаємозв'язків суспільно-правових явищ, аналізу теоретичних інтерпретацій та виділення періодів становлення і розвитку конституційно-правового статусу голови парламенту (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3).

Системний метод використано у процесі дослідження змісту конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах (підрозділ 2.2, 3.2). За допомогою методу прогнозування обґрунтовано проведення необхідних реформ і досягнення позитивних результатів при удосконаленні конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України на основі апробованого зарубіжного досвіду (підрозділи 2.4, 3.1, 3.2, 3.3);

У дослідженні були також використані такі методи: структурно-функціональний, на підставі якого у роботі розглянуто форми діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах (підрозділ 3.1); порівняльно-правовий, за допомогою якого було здійснено комплексний порівняльний аналіз елементів конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах (підрозділи 1.1, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3.). Застосування соціологічного, прогностичного методів і методу моделювання дозволило визначити перспективи та шляхи вдосконалення конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні з використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду (підрозділ 3.3). Метод узагальнення був застосований при опрацюванні висновків до розділів та загальних висновків.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена як сукупністю поставлених завдань, так і способами їх розв'язання. У дисертації обґрунтовано низку концептуальних понять, теоретичних положень і висновків, практичних рекомендацій стосовно вдосконалення чинного законодавства щодо конституційно-правового статусу Голови Верховної України. Основні з них такі:

у перше:

- визначено й розкрито елементи конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме: правосуб'єктність, повноваження, гарантії діяльності, відповідальність. Кожний елемент відображає певну сторону характеристики соціально-політичної ролі та конституційно-правової природи голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах;

- з урахуванням досвіду зарубіжних країн пропонуються зміни і доповнення до ст. 88 Конституції України від 28 червня 1996 року щодо уточнення конституційного-правового статусу Голови Верховної Ради України, а саме: у разі тимчасового виконання функцій Президента України Головою Верховної Ради України його повноваження за дорученням парламенту в повному обсязі виконує перший заступник Голови або заступник Голови Верховної Ради України;

– обґрунтовано пропозицію щодо необхідності доповнення ст. 112 Конституції України положенням такого змісту: «Тимчасове виконання обов’язків Президента України Головою Верховної Ради України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України не вважається наявністю іншого представницького мандата та виникненням обставин, що порушують вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності»;

– обґрунтована пропозиція, відповідно до якої доцільно в Конституції України передбачити норму, згідно з якою у випадку, коли Президент України не може здійснювати конституційні обов’язки, він повідомляє про це Голову Верховної Ради України, який тимчасово перебирає на себе обов’язки Президента України. Якщо ж Президент України не в змозі повідомити Голову парламенту про неможливість виконання обов’язків Президента, то, за пропозицією Голови Верховної Ради України, Конституційний Суд України ухвалює рішення про наявність перепон у виконанні посадових обов’язків глави держави та доручає Голові Верховної Ради України тимчасове виконання обов’язків Президента України;

– обґрунтовано рекомендацію щодо зміни ч. 5 ст. 107 Конституції України й запропоновано викласти її у такій редакції: «До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Голова Верховної Ради України, Прем’єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України». Відповідно, ч. 6. ст. 107 Конституції України слід виключити;

удосконалено:

– пропозицію щодо уточнення процедури призначення та звільнення з посади Голови Верховної Ради України. На основі досвіду європейських країн нами обґрунтовується доцільність закріплення процедури таємного голосування при обранні та звільненні (відкликанні) з посади Голови Верховної Ради України. Світова практика свідчить, що представницький орган повинен особливо ретельно підходити до вирішення питання призначення та звільнення з посади його голови, а до самого голови мають висуватися максимально високі юридичні та морально-етичні вимоги;

– класифікацію видів гарантій голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме виділено й розкрито зміст: юридичних гарантій, організаційних гарантій, соціально-економічних гарантій. При цьому наголошено, що закріплені на конституційному та законодавчому рівні гарантії – це не привілеї, а передовсім умови, котрі мають своєю метою забезпечити головам парламентів сприятливий режим безперешкодного й ефективного здійснення їх повноважень;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування того, що з метою утвердження в Україні парламентсько-президентської республіки доцільно змінити редакцію ст. 94 Конституції України від 28 червня 1996 року шляхом розширення повноважень Голови Верховної Ради України в законодавчому процесі. Так, якщо Президент України протягом п’ятнадцяти днів не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається

схваленим Президентом України і має бути підписаний Головою Верховної Ради України та офіційно оприлюднений;

- пропозиція щодо прийняття закону «Про закони і законодавчу діяльність в Україні», у якому мають бути визначені організаційно-правові засади законодавчої діяльності, умови дії закону та ряд інших положень. Особлива увага в зазначеному законі має бути приділена взаємовідносинам між Президентом України та Головою Верховної Ради України в законодавчому процесі;

- рекомендація, яка ґрунтується на основі досвіду Швеції та Фінляндії і стосується доцільності запровадження колегіального контролю й координації діяльності Апарату Верховної Ради України, оскільки згідно з чинним законодавством повноваження Голови Верховної Ради щодо організації, контролю і координації Апарату Верховної Ради України є фактично необмеженими;

- аргументація твердження щодо постійного зростання значення такої форми роботи Голови Верховної Ради України та голів парламенту країн світу як представництво парламенту на міжнародній арені.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та рекомендації впроваджені й можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі – для подальшого розроблення теоретико-правових засад конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України з урахуванням досвіду зарубіжних країн;

- у правотворчій та правозастосовній діяльності – низка положень і пропозицій щодо вдосконалення конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України використовуються і можуть бути використані в подальшому при вдосконаленні чинного законодавства та у практиці його застосування (акт впровадження Комітету з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин Верховної Ради України від 31 жовтня 2014 року № 04-31/13-636(205451); акт впровадження народного депутата України від 30 жовтня 2014 року 1429;

- у навчальному процесі – для розробки навчально-методичних матеріалів, курсів лекцій для курсантів, студентів і слухачів юридичних вузів та факультетів, а також стати джерелом при проведенні лекційних та практичних занять з дисциплін «Конституційне право України», «Державне право зарубіжних країн», «Конституційна реформа в Україні» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 листопада 2014 року).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження обговорено на засіданні кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ, а також оприлюднено на восьми конференціях та круглих столах, а саме: «Правоохоронна діяльність: конституційні та адміністративно-правові аспекти» (м. Львів, 25 жовтня 2013 р.); «Гуманитарные науки и модернизация правовой системы государства: российский и зарубежный опыт» (Российская Федерация, г. Новосибирск, 22 ноября 2013 г.); «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 6 березня 2014 р.); «Наукові здобутки молодих науковців-правоохоронців» (м. Київ, 28 березня 2014 р.); «Модернізація Конституції

України та вдосконалення правоохоронної діяльності» (м. Київ, 25 квітня 2014 р.); «Наука та освіта ХХІ століття» (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2014 р.); «Держава і право сучасної України: досвід комплексного аналізу» (м. Київ, 19 листопада 2013 р.); «Проблеми уніфікації національного законодавства України до правової системи Європейського Союзу» (м. Київ, 30 жовтня 2014 р.).

Публікації. Основні положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження оприлюднені в чотирнадцяти наукових публікаціях, серед яких п'ять статей опубліковано у фахових виданнях, включених до переліків, затверджених МОН України, одна – у фаховому закордонному виданні, вісім – у матеріалах науково-практичних конференцій та круглих столів.

Структура дисертації. Структура роботи обумовлена її метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Вона включає в себе вступ, три розділи, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (288 найменувань на 30 сторінках) та 3 додатки (на 5 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з них 205 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** зазначено актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та основних наукових публікацій здобувача, зазначено структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Стан наукових порівняльно-правових досліджень та правова регламентація конституційно-правового статусу голови парламенту» складається з двох підрозділів і висновків до розділу та присвячений розгляду стану науково-теоретичного доробку та правовій регламентації конституційно-правового статусу голови парламенту. У цьому розділі дисертації критично оцінюються та узагальнюються наукові підходи дослідження, зокрема й порівняльного характеру, щодо статусу голови парламенту, як в Україні, так і в зарубіжних країнах, а також розкрито систему його правової регламентації.

Підрозділ 1.1 «Стан порівняльного науково-теоретичного дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту» містить змістовний теоретичний оглядовий аналіз стану наукового дослідження проблеми та детальний аналіз актуальних праць українських та зарубіжних учених, які безпосередньо стосуються науково-теоретичного дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту, насамперед у порівняльному аспекті.

Грунтовний літературознавчий аналіз означеного питання допоміг проілюструвати й унаочнити проблему дослідження, визначив закономірності та поетапність її розвитку і на цій основі виявив раніше невирішені як теоретичні, так і практичні проблеми, які становлять предмет цього дослідження.

Результати проведеного здобувачем аналізу свідчать про підвищення інтересу вчених-конституціоналістів до проблеми статусу голови парламенту. Відзначається плюралізм наукових думок, методологічних підходів та вказується потреба в

додатковому осмисленні місця голови парламенту в ієрархії державних посад. Наголошується, що за таких умов постає потреба у всебічному й ґрунтовному дослідженні суті й природи статусу голови національного парламенту, структури та особливостей статусу спікера парламентів зарубіжних країн, характеристики кожної з його складових, їх взаємозв'язку й розробки на цій основі пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України.

У підрозділі 1.2 «Правова регламентація конституційно-правового статусу голови парламенту» автор на основі дослідження актів нормативного та інтерпретаційного характеру зазначає, що саме для конституційного законодавства більшості країн світу притаманним є унормування регламентації статусу голови парламенту.

Аналіз конституційної регламентації статусу голови парламенту в різних країнах світу дав можливість виділити підходи до конституційного закріплення його статусу. Перший підхід полягає в конкретизації функцій та повноважень голови парламенту (наприклад, Україна (ст. 88 Конституції), Австрія (ст. 30 Конституції), Албанія (ст. 76 Конституції), Болгарія (ст. 77 Конституції), Греція (ст. 65 Конституції), Казахстан (ст. 58 Конституції), Словаччина (ст. 89 Конституції)]. Другий підхід полягає у закріпленні керівництва парламенту на рівні конституції, але без розкриття його порядку обрання, функцій та повноважень (Андорра, Бразилія, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Македонія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Словенія, Федеративна Республіка Німеччини, Хорватія, Чехія, Швеція);

Проведений здобувачем порівняльний аналіз відповідних нормативно-правових актів та рішень органу конституційної юрисдикції, які являють собою конституційно-правову основу регулювання статусу голови парламенту, дозволив системно виокремити такі їх види: загальні – визначають найбільш важливі (конститутивні) аспекти правового статусу, у тому числі закріплюють порядок вступу на посаду, принципи організації та форми й методи діяльності, функції та компетенцію, мають міжгалузевий характер; спеціальні – безпосередньо спрямовані на регламентацію правового статусу; партикулярні (локальні) – інтерпретують окремі аспекти, юридично визначають та формалізують регламентацію окремих статусних питань внутрішньогалузевого характеру.

Розділ 2 «Методологія дослідження та загальна характеристика конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах» складається з чотирьох підрозділів, висновків до розділу і присвячений висвітленню методології та питанням загальної характеристики конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

У підрозділі 2.1 «Методологія дослідження конституційно-правового статусу голови парламенту» розкривається виокремлена та обґрунтована сукупність методів, які дозволили виявити закономірності й тенденції при дослідженні конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Вказується, що конституційно-правовий статус голови парламенту в порівняльному аспекті неможливо дослідити без поглибленого методологічного

аналізу, висвітлення сучасних теоретико-методологічних підходів, з позиції яких дається тлумачення наукових та правових явищ у сфері цього дослідження та розкриваються їх закономірності.

Спираючись на науково-теоретичні позиції фахівців, здійснено спробу, оперуючи науковими методами, розкрити не тільки закономірності розвитку статусу голови парламенту на різних етапах його становлення та розвитку, а й виокремити відмінності політико-правового характеру, що впливали на процес функціонування голови національного парламенту в умовах становлення незалежної України.

У підрозділі 2.2 *«Поняття та зміст конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах»* сформульовано поняття та визначено зміст конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Констатується, що статус депутата, а, відтак, і голови парламенту є відображенням статусу самого парламенту, демократизму держави і розвитку суспільства, стану безпосередньої і представницької демократії.

Здобувачем сформульовано визначення поняття конституційно-правового статусу спікера парламенту як закріпленого Конституцією і законами політико-правового становища у представницькому законодавчому органі державної влади, яке визначається сукупністю конституційно-правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з політико-правовою природою мандату голови парламенту, його виникненням, строком дії і припиненням, повноваженнями спікера, формами та гарантіями його діяльності, а також підзвітністю, підконтрольністю і відповідальністю.

Виокремлено елементи конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме: правосуб'єктність, повноваження, гарантії діяльності, відповідальність. Акцентовано увагу на тому, що сукупність зазначених елементів утворює багатогранну правову характеристику – конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Підрозділ 2.3 *«Процедурні особливості обрання голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах»* присвячений висвітленню процесу обрання голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Досліджуючи законодавчу регламентацію обрання голови парламенту в різних країнах світу, автор відзначає, що важливим питанням в процесі обрання голови парламенту є історичні надбання процедури обрання і часу перебування на посаді голови парламенту.

Керівництво нижніх палат (парламенту), а в окремих державах – і верхніх палат, обирають депутати зі свого складу, зазвичай на весь строк повноважень законодавчого органу (Україна, Ірландія, Чехія). Виняток із загального правила становить Швейцарія, у Конституції якої закріплено положення, відповідно до якого кожна палата зі свого складу на річний термін обирає голову парламенту. Конституція Фінляндії регламентує обрання голови на кожній сесії парламенту. Зроблено висновок, що короткочасне перебування на посаді перешкоджає посадовій особі відігравати суттєву політичну роль, оскільки засвідчує виконання нею виключно службових функцій.

Дисертантом досліджено конституційне регулювання процедури обрання

голови парламенту, при цьому робиться акцент на способі голосування. Так, наприклад, у Конституції Грузії (ч. 1 ст. 55) визначається порядок обрання спікера: «Парламент Грузії на строк своїх повноважень у встановленому Регламентом порядку таємним голосуванням обирає Голову Парламенту Грузії і заступників Голови»; Конституція Словацької Республіки у ст. 89 закріплює, що «Голова Національної ради Словацької Республіки обирається і відкликається Національною радою Словацької Республіки таємним голосуванням простою більшістю голосів від загальної кількості депутатів». Звертається увага на те, що Голова Верховної Ради України належить до числа вищих політико-адміністративних посадових осіб в Україні, відправні норми щодо його обрання мають бути закріплені саме в Конституції України. З огляду на суперечливу національну практику обрання голови парламенту та досвід зарубіжних країн, запропоновано зміни до Конституції України щодо введення процедури таємного голосування при обранні Голови Верховної Ради України.

Визначено й розкрито етапи обрання голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме: підготовки (обрання тимчасової лічильної комісії, визначення способу висування); внесення та обговорення кандидатур (депутатськими фракціями і народними депутатами, в тому числі й у порядку самовисунення); проведення самих виборів і встановлення їх результатів.

Підрозділ 2.4 «Повноваження голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах» присвячений розкриттю повноважень як головного елемента конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Спікер у більшості країн англосаксонської правової сім'ї є головною посадовою особою однопалатного парламенту або нижньої палати двопалатного парламенту. Посада спікера вперше була запроваджена в Англії у 1377 році, і відтоді поступово його повноваження збагачувалися широкими організаційно-розпорядчими функціями. Нині у більшості країн вони охоплюють: головування на засіданнях палати, керівництво дебатами депутатів, тлумачення парламентських процедур та контроль за їх дотриманням, забезпечення порядку та парламентської дисципліни, підписання прийнятих палатою актів, дотримання деяких парламентських церемоніальних процедур, представництво палати у міжнародних відносинах, з іншими державними структурами тощо. Так, у Конституції Сполучених Штатів Америки в розділі 2 ст. 1 зазначено: «Палата представників обирає свого Спікера». З огляду на конституційні положення Австралії, в ст. 35 Конституції зазначено: «Перед початком роботи Палати представників з числа депутатів обирається Спікер Палати». Торкаючись аналізу британської парламентської правової дійсності, слід відзначити, що в керівництві діяльності Нижньої палати парламенту Великобританії бере участь спікер Палати Громад. У європейському правовому полі, в аспекті конституційної формалізації статусу керівника парламенту (керівника палати парламенту), широко використовується термін «голова». Наприклад, у Конституції Французької Республіки – Голова Національних зборів та Голова Сенату; Конституції Федеративної Республіки Німеччини – Голова (Президент) Бундестагу; Конституції Італії – Голова Палати депутатів та Голова Сенату, Конституції Іспанії – Голова Конгресу депутатів та

Голова Сенату. Досить цікавим показовим фактом є найменування керівника Шведського парламенту – «тальман риксдагу», що, на наш погляд, обумовлено традиціями шведського парламентаризму.

Відзначено, що конституційно-правовий статус голови парламенту значною мірою визначається співвідношенням його повноважень з повноваженнями самого парламенту та його структурних елементів. Порівняльний аналіз повноважень глави парламенту в Україні та зарубіжних країнах дозволив виділити дві моделі голови парламенту: «сильного» і «слабкого». Охарактеризовано «сильного» голову, якому притаманна наявність широкого кола повноважень з управління парламентом та парламентськими процедурами. Зокрема, голова палати громад у Великобританії тлумачить правила регламенту та парламентські звичаї; приймає або відхиляє без голосування пропозиції про закриття дебатів і виконує ще цілий ряд важливих повноважень.

Для моделі «слабкого» спікера притаманне незначне коло повноважень, які передусім стосуються парламентської процедури. Спікер обмежений у можливостях одноосібного вирішення питань ведення парламентських засідань, накладання дисциплінарних стягнень тощо, а більшість відповідних питань вирішуються самим парламентом шляхом голосування. Доведено, що моделі як «сильного», так і «слабкого» голови парламенту склалися внаслідок еволюції конституційно-правового статусу як самого голови, так і парламенту загалом.

Дослідивши повноваження голови парламенту зарубіжних країн, автор особливу увагу приділяє питанню умов суміщення посади голови парламенту з посадою глави держави у разі дострокового припинення президентом своїх повноважень чи в разі тимчасової неможливості їх виконувати. Акцентовано увагу на актуальності цього досвіду для України, оскільки, згідно з останніми змінами до Конституції України, відбулася заміна виконуючого обов'язки Президента України. Відтепер це не Прем'єр-міністр України, а Голова Верховної Ради України.

Голови парламентів наділені особливим процесуальним статусом, оскільки стежать за дотриманням правил поведінки та етичних норм парламентарями, остаточно узгоджують порядок денний, координують законодавчий процес, підписують правові акти, прийняті парламентом. Саме від кваліфікованої діяльності голови парламенту залежить показник дієвості як законодавчого органу загалом, так і парламентських структур – комітетів, комісій, фракцій, апарату. Сучасному конституційно-правовому статусу Голови Верховної Ради України притаманні тенденції до подальшої еволюції: уточнення окремих елементів системи повноважень, розширення його компетенції, деталізації окремих повноважень, що призводить до суттєвого розширення та поглиблення сфери правового регулювання його діяльності.

Розділ 3 «Форми та гарантії діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз» складається з трьох підрозділів та висновків до розділу і присвячений дослідженню форм та гарантій діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а також питанням дострокового припинення його повноважень.

Підрозділ 3.1 «Організаційно-правові форми діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах» присвячений висвітленню організаційно-правових

форм діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Визначено, що реалізація функцій і компетенції завжди є певним процесом, який характеризує динаміку владної діяльності, а тому форми діяльності пов'язані з визначеними на законодавчому рівні правовими й організаційними процедурами, в межах яких і відбувається здійснення функцій і повноважень голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах. Вказується, що форма діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах – це зовнішнє вираження однорідних дій, процедур, які здійснюють голови парламентів в процесі реалізації функцій і компетенції в правових і організаційних рамках.

Розкрито форми діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, при цьому акцентовано увагу на ряді проблем при виконанні повноважень в сесійному (пленарному) та позасесійному (позапленарному) режимі.

Звертається увага на те, що важливим питанням є конституційне підґрунтя виконання однією особою одночасно повноважень і голови парламенту, і глави держави. У сучасній історії України виконуючим обов'язки Президента України з 23 лютого по 7 червня 2014 року був Голова Верховної Ради України. Саме тому, беручи до уваги досвід ряду держав, зокрема Португалії та Литви, запропоновано зміни і доповнення до ст. 88 Основного Закону.

Констатується, що суперечливою є така форма роботи Голови Верховної Ради України як скликання позачергової сесії. Запропоновано внести зміни до Закону України «Про регламент Верховної Ради України», а саме прописати положення, що Голова зобов'язаний скликати сесію у разі зібрання 150 і більше підписів народних депутатів для проведення позачергової сесії парламенту. При цьому перевірка підписів має відбуватись шляхом особистого спілкування голови з підписантом чи при сумнівах підпису шляхом звернення до народного депутата для того, щоб він письмово підтвердив справжність поставленого підпису.

З огляду на форми діяльності голови національного парламенту, які також пов'язані з реалізацією правотворчої діяльності, враховуючи регулювання цієї діяльності в зарубіжних країнах, додатково аргументується пропозиція щодо прийняття закону «Про закони і законодавчу діяльність в Україні».

У підрозділі 3.2 «Гарантії діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країн» здійснюється теоретико-правова характеристика гарантій діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Автором визначено і розкрито види гарантій діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: 1) юридичні гарантії; 2) організаційні гарантії; 3) соціально-економічні гарантії.

На основі досвіду зарубіжних країн зауважується, що останніми роками спостерігається динаміка обмеження інституту депутатського імунітету, обстоюється позиція, що і в Конституції та законодавстві України слід обмежити депутатський імунітет, включаючи й імунітет Голови Верховної Ради України.

Підрозділ 3.3 «Припинення повноважень голови парламенту в Україні та зарубіжних країн» присвячений дослідженню підстав та процедури припинення повноважень голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

Визначено, що Голова Верховної Ради України, як і спікери парламентів зарубіжних країн, має особливий конституційно-правовий статус. Це також

підтверджується тим, що Конституцією України та Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. передбачено, з-поміж іншого, особливості припинення повноважень Голови парламенту. З одного боку, повноваження голови можуть бути припинені на загальних підставах, тобто таких, що є спільними для всіх парламентарів та мають індивідуальний чи колективний характер. З іншого боку, Регламентом Верховної Ради України для Голови парламенту передбачені спеціальні підстави дострокового припинення повноважень. Виділено підстави дострокового припинення повноважень Голови Верховної Ради України та голів парламентів зарубіжних країн на: 1) загальні підстави, що фактично збігаються з достроковим припиненням повноважень парламентарія: а) індивідуальне припинення повноважень; б) колективне припинення повноважень; 2) спеціальні підстави, а саме: на його прохання; у зв'язку з незадовільною його роботою на цій посаді, в тому числі у разі відсторонення від ведення пленарних засідань три і більше разів протягом однієї чергової сесії Верховної Ради України; через інші обставини, що унеможливають виконання ним своїх обов'язків.

Автором виокремлюється позитивний досвід, аналізуються конституційно-правові підстави та періодичність ініціювання питання про дострокове припинення повноважень голови парламенту в зарубіжних країнах. Як наслідок, запропоновано закріпити в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. положення, відповідно до якого ініціювання питання про відкликання Голови Верховної Рад України може відбуватись не більше одного разу протягом однієї чергової сесії парламенту.

Аналіз досвіду країн світу дозволив зробити висновок про те, що інститут відкликання керівника парламенту носить також превентивний характер для його діяльності й виступає невід'ємною частиною демократичного механізму парламентського контролю.

ВИСНОВКИ

У **висновках** сформульовано найбільш суттєві результати дослідження, отримані внаслідок здійснення порівняльного аналізу конституційно-правового статусу глави парламенту в Україні та країнах світу. За результатами проведеного дослідження сформульовано ряд висновків.

1. Автор робить висновок, що існуючі нині наукові праці щодо положення голови парламенту є своєрідним живильним імпульсом для модернізації його статусу; при цьому він неповною мірою відповідає вимогам державно-правової дійсності і потребує переосмислення з позицій юридичної науки.

Звернення до історії, зокрема правового регулювання статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, дозволяє зробити висновок, що розуміння статусу голови парламенту постійно змінювалося і трансформувалося. Тим більше, що нормативно-правовий зміст статусу голови парламенту залежить не тільки від того, на якому етапі історичного розвитку перебувають суспільство і держава, а й від соціальних, економічних, національно-правових, культурних та інших особливостей конкретної держави.

2. Чинне законодавство України та зарубіжних країн не тільки визначає й окреслює правове поле та надає голові відповідного парламенту широкі можливості у сфері організації законодавчої діяльності, а й юридично легітимізує його статус. Відтак, чітке й оптимальне правове регулювання є індикатором ефективності його роботи, запорукою у здійсненні парламентських функцій. У свою чергу, це визначає вектор розвитку представницької демократії, престиж, авторитет і визнання легітимності органу законодавчої влади.

3. Конституційні норми є відправним пунктом розвитку сучасної системи правової регламентації статусу голови парламенту, що у своїй сукупності утворюють такий головний конституційно-правовий інститут як статус Голови Верховної Ради України, визначаючи його як одну з підвалин підгалузі парламентського права в Україні. Тому цілком очевидним є те, що норми Конституції України встановлюють параметри, у межах яких має здійснюватися законодавче регулювання його статусу, закріплюють основні правові засади організації його функціонування, правові гарантії, відповідальність тощо.

4. Узагальнюючи порівняльний аналіз наявних нормативно-правових актів та відповідних рішень органу конституційної юрисдикції щодо як їхнього змісту, так і юридично-технічних властивостей, які становлять конституційно-правову основу регулювання статусу Голови Верховної Ради України, слід виділити наступні їх види: загальні (визначають найбільш важливі (конститутивні) аспекти правового статусу, у тому числі закріплюють порядок вступу на посаду, принципи організації та форми й методи діяльності, функції та компетенцію, мають міжгалузевий характер): Конституція України від 28 червня 1996 р.; Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р.; Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р.; Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 р.; Закон України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 р.; Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р.; спеціальні (безпосередньо спрямовані на регламентацію правового статусу): Закон України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р.; партикулярні (локальні) (інтерпретують окремі аспекти, юридично визначають та формалізують регламентацію окремих статусних питань внутрішньогалузевого характеру): Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р.; Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 р.; Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення норм національного законодавства у сфері правового регулювання цього статусу.

5. Визначено та розкрито зміст елементів конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме: правосуб'єктності, повноважень, гарантій діяльності та відповідальності. Кожний елемент відображає певну сторону характеристики соціально-політичної ролі та конституційно-правової природи голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах. Саме сукупність зазначених елементів утворює багатогранну правову характеристику – конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах.

6. Запропоновано виділити форми організації керівних органів палат (парламенту): 1) одноосібні голови (Великобританія, Російська Федерація, Румунія, Україна та ін.); 2) колегіальні органи (президії, постійні комітети тощо, бюро в Іспанії, оргкомітет у Чехії тощо); 3) голови і утворені палатою (парламентом), партійними фракціями колегіальні органи. До складу такого керівного органу обов'язково входять голова палати, його заступники, секретарі та квестори (Австрія, Бельгія, Італія, Швейцарія, Франція, ФРН). Керівництво нижніх палат (парламенту), а в окремих державах і верхніх палат обирають депутати зі свого складу, зазвичай на весь строк повноважень законодавчого органу (Україна, Ірландія, Чехія, Австрія, Італія, Німеччина, Франція та ін.), інші країни – лише на період однієї сесії (Бельгія, Данія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Швейцарія, Швеція).

Констатовано, що процедура обрання Голови Верховної Ради України, як і голів парламентів зарубіжних країн, має ключове значення для незалежного здійснення конституційних повноважень. Саме через неї голова парламенту як депутат одержує від парламенту додатковий представницький мандат – так званий спеціальний депутатський мандат першого порядку. Це означає, що не пориваючи зі своєю депутатською діяльністю, депутат, обраний головою парламенту, набуває внаслідок загальнопарламентського обрання особливих повноважень щодо представництва парламенту як безпосередньо в його середовищі, наприклад, у відносинах з органами та посадовими особами самого парламенту та його апарату, так і представництва парламенту у відносинах з іншими органами державної та муніципальної влади, їх посадовими і службовими особами, а також виконує представницьку функцію від імені парламенту на міжнародній арені.

7. Саме конституційно закріплені повноваження Голови Верховної Ради України роблять його самостійним суб'єктом конституційно-правових відносин, утворюють серцевину його особливого конституційно-правового статусу. Порівняльний аналіз повноважень спікерів парламентів зарубіжних країн дав можливість зробити висновок, що обсяг повноважень голови парламенту (палати) є досить широким. Зазвичай він стежить за дотриманням регламенту, веде засідання, визначає порядок денний засідань та першочерговість розгляду питань, організовує виконання парламентських рішень, керує дебатами, представляє парламент (палату) у відносинах з іншими державними органами, міжнародних відносинах тощо. Голова парламенту вважається політично нейтральною фігурою. Депутат, обраний на цю посаду, відразу ж припиняє всі формальні стосунки зі своєю партією, що має стати запорукою його політичної неупередженості.

8. Реалізація функцій і компетенції завжди є певним процесом, який характеризує динаміку владної діяльності, а тому стверджується, що форма діяльності голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах – це зовнішнє вираження однорідних дій, процедур, які здійснюють голови парламентів в процесі реалізації функцій і компетенції в правових і організаційних рамках.

З огляду на форми діяльності голови національного парламенту, які також пов'язані з реалізацією правотворчої діяльності, із урахуванням регулювання цієї діяльності в зарубіжних країнах додатково аргументуються пропозиції щодо прийняття закону «Про закони і законодавчу діяльність в Україні». Цей закон має визначити організаційно-правові засади законодавчої діяльності, умови дії закону та

ряд інших положень. Наголошується, що особлива увага в названому законі має бути приділена взаємовідносинам між Президентом України та Головою Верховної Ради України в законодавчому процесі.

Беручи до уваги події, які відбуваються в Україні з початку 2014 року, заслуговує на особливу увагу така форма роботи Голови Верховної Ради України як його участь у роботі Ради Національної безпеки і оборони України. Обстоюємо позицію, відповідно до якої Голова Верховної Ради України має входити на складу Ради національної безпеки і оборони України на постійній основі. Враховуючи національний досвід і зарубіжну практику, пропонуємо ч. 5 ст. 107 Конституції України викласти в такій редакції: «До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України». Відповідно, ч. 6. ст. 107 Конституції України слід виключити.

Доволі контроверсійними є норми, пов'язані з функціонуванням інституту Погоджувальної ради депутатських фракцій, який не завжди чітко та безконфліктно існує поряд з Головою Верховної Ради України, певним чином конкуруючи з його компетенцією. Водночас виправданим з організаційного боку слід вважати бажання обмежити одноосібну владу керівника Верховної Ради України певним колегіальним парламентським органом консультативно-дорадчого характеру. Саме питання правової регламентації взаємодії погоджувальної ради та голови парламенту постають гостро для України. Пропонуємо використати досвід Франції, Німеччини, Польщі та ряду інших держав Європи щодо врегулювання цього питання.

Доведено, що постійно зростає значення такої форми роботи голови Верховної Ради України та голів парламенту країн світу як представництво парламенту на міжнародній арені. Вже традиційно на рівні Організації Об'єднаних Націй проводяться міжнародні конференції спікерів парламентів країн світу. Так, проведення IV Всесвітньої конференції спікерів парламентів заплановано центральними установами Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку з понеділка 31 серпня до середи 2 вересня 2015 року. Цей саміт спікерів парламентів з усього світу є унікальним форумом для діалогу і співпраці між парламентами на високому рівні. Загальна тематика конференції буде зосереджена на мирі, демократії та розвитку крізь призму парламентаризму. Конференція є частиною серії зустрічей на високому рівні, що закінчиться зустріччю на вищому рівні ООН наприкінці вересня 2015 року, в рамках якої буде запущений проект «Цілі сталого розвитку тисячоліття».

9. Проаналізувавши положення ст.ст. 78, 112 Конституції України та зміст ст.3 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року в порівняльному аспекті, вбачаємо, що у правовому регулюванні статусу Голови Верховної Ради України містяться нормативні положення, які входять в контроверзи з доктринами конституційного права, зокрема в частині недопущення суміщення представницьких мандатів. У науці конституційного права, правові становища голови парламенту і Президента України розглядаються як статуси, правова природа яких пов'язана з інститутом представницького мандата. За цих умов нами вноситься практична рекомендація, відповідно до якої пропонується

доповнити ст. 112 Конституції України положеннями такого змісту: «Тимчасове виконання обов'язків Президента України Головою Верховної Ради України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України не вважається наявністю іншого представницького мандата та виникненням обставин, що порушують вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності».

10. На основі праць вітчизняних і зарубіжних вчених-правників нами визначено види гарантій голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах, а саме виділено: юридичні гарантії, організаційні гарантії, соціально-економічні гарантії. При цьому наголошено, що закріплені на конституційному та законодавчому рівні гарантії – це не привілеї, а перш за все умови, котрі мають своєю метою забезпечити головам парламентів сприятливий режим безперешкодної й ефективної реалізації їх повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стопченко М.І. Конституційно-правовий статус голови Верховної Ради України та голів парламентів європейських країн / М.І. Стопченко // Університетські наукові записки. – 2013. – № 8. – С. 135–140.
2. Стопченко М.І. Конституційно-правова регламентація порядку обрання та відкликання Голови Верховної Ради України та голів парламенту країн Європейського Союзу [Електронний ресурс] / М.І. Стопченко // Юридичний науковий електронний журнал (Електронне наукове видання). – 2014. – № 5. – С. 16–20. – Режим доступу до журн.: http://lsej.org.ua/5_2014/5.pdf
3. Стопченко М.І. Конституційні повноваження голови Верховної Ради України та спікерів парламентів зарубіжних країн / М.І. Стопченко // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2014. – № 9. – С. 149–155.
4. Стопченко М.І. Уровень научного исследования конституционно-правового статуса Председателя Верховного Совета Украины / М.І. Стопченко // Право и политика. – 2014. – № 3. – С. 152–157.
5. Стопченко М.І. Сучасний зміст досліджень конституційно-правового статусу Голови парламенту України / М.І. Стопченко // Право і суспільство. – 2014. – № 6-2 (Ч.3). – С. 27–33.
6. Стопченко М.І. Голова парламенту України як самостійний суб'єкт конституційно-правових відносин / М.І. Стопченко // Право та державне управління. – 2014. – № 4 (17). – С. 9–12.
7. Стопченко М.І. Конституційні повноваження Голови Верховної Ради України / М.І. Стопченко // Правоохоронна діяльність: конституційні та адміністративно-правові аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 жовтня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 284–286.
8. Стопченко М.І. Конституційний статус керівників парламентів в країнах світу та Україні: порівняльний аналіз / М.І. Стопченко // Держава і право сучасної України: досвід комплексного аналізу: матеріали круглого столу, присвяченого 90-

літтю академіка В.В. Копейчикова (м. Київ, 19 листопада 2013 р.). – К. ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – С. 128–132.

9. Стопченко М.І. Конституционные полномочия спикера парламента в Украине и зарубежных странах: сравнительный анализ / М.І. Стопченко. Гуманитарные науки и модернизация правовой системы государства: российский и зарубежный опыт: труды II Междунар. науч.-практ. конф. (Российская Федерация, г. Новосибирск, 22 ноября 2013 года) / под ред. Г.Б. Гридневой, А.Б. Дидикина. – Новосибирск, 2013. – С. 293–297.

10. Стопченко М.І. Шляхи удосконалення конституційно-правового статусу голови верховної ради України на основі європейського досвіду/ М. І. Стопченко // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 6 берез. 2014 р.). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 111.

11. Стопченко М.І. Конституційний статус Голови Верховної Ради України / М. І. Стопченко // Наукові здобутки молодих науковців-правоохоронців: тези доп. підсумкової наук.-теорет. конф. (м. Київ. 28 березня 2014 року). – К.: ННІПФПМГБВ НАВС, 2014. – С. 150–151.

12. Стопченко М.І. Шляхи удосконалення конституційно-правового статусу Голови Верховної Ради України / М.І. Стопченко // Модернізація Конституції України та вдосконалення правоохоронної діяльності: матеріали науково-практичної конференції ННІЗН НАВС (м. Київ, 25 квітня 2014 р.) / за наук. ред. проф. В.Л. Федоренка. – К.: «Видавництво Ліра-К», 2014. – С. 170–171.

13. Стопченко М.І. До питання конституційного статусу Голови Верховної Ради України / М.І. Стопченко // Наука та освіта ХХІ століття: матеріали звітної викладацької та студентської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2014 року). – Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 73–75.

14. Стопченко М.І. Окремі аспекти процедури обрання спікера парламенту в країнах Європейського Союзу / М.І. Стопченко // Проблеми уніфікації національного законодавства України до правової системи Європейського Союзу: збірник наукових матеріалів круглого столу (м. Київ, 30 жовтня 2014 року) / за заг. ред. к.ю.н., доцента В.О. Іващенко, к.ю.н., доцента М.М. Пендюри. – К.: ФПФСП НАВС, 2014. – С. 80–81.

АНОТАЦІЇ

Стопченко М.І. Конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2015.

Робота присвячена дослідженню конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах на основі порівняльного аналізу. Опрацьовано та розкрито стан наукових досліджень у сфері порівняльного аналізу конституційно-правового статусу голови парламенту. Розкрито нормативно-правову

регламентацію конституційно-правового статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах. Сформульовано авторське визначення конституційно-правового статусу голови парламенту, визначено елементи, розкрито зміст та гарантії.

На основі порівняльно-правового аналізу статусу голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах обґрунтовано необхідність внесення зміни і доповнень до Конституції та законів України щодо вдосконалення діяльності Голови Верховної Ради України.

У дисертації сформульовані висновки і рекомендації щодо вдосконалення форм діяльності Голови Верховної Ради України на основі досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: конституційно-правовий статус голови парламенту, форми діяльності голови парламенту, голова парламенту, призначення голови парламенту, компетенція голови парламенту, відкликання голови парламенту, гарантії діяльності голови парламенту.

Стопченко М.И. Конституционно-правовой статус главы парламента в Украине и зарубежных странах: сравнительный анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальная академия внутренних дел. – Киев, 2015.

В диссертации осуществлено сравнительное исследование конституционно-правового статуса главы парламента в Украине и зарубежных странах. Обстоятельный литературный анализ предмета исследования представил возможным проиллюстрировать глубину проблемы, определить закономерности и этапы ее развития и на этой основе выявил ранее нерешенные как теоретические, так и практические вопросы, которые составляют предмет настоящего исследования.

Сформулированы предмет и задачи исследования, выбраны и адаптированы к ним философские, общенаучные и специально-научные методы. Особое место занимает сравнительно-правовой метод, с помощью которого был произведен комплексный сравнительно-правовой анализ элементов конституционно-правового статуса главы парламента в Украине и зарубежных странах.

Раскрыта нормативно-правовая регламентация конституционно-правового статуса главы парламента в Украине и зарубежных странах. В работе сформулирована авторская дефиниция конституционно-правового статуса главы парламента как закрепленное конституцией и законами его политико-правовое положение в представительном законодательном органе государственной власти, которое определяется совокупностью конституционно-правовых норм, регламентирующих общественные отношения, связанные с политико-правовой природой мандата главы парламента, его возникновением и прекращением, сроком действия, полномочиями, формами и гарантиями деятельности, а также его подотчетностью, подконтрольностью и ответственностью.

Определено и раскрыто значение элементов конституционно-правового статуса главы парламента в Украине и зарубежных странах, а именно: правосубъектность, полномочия, гарантии деятельности и ответственность.

Обосновано выделение форм организации руководящих органов парламента (палат): 1) единоличный глава (Великобритания, Румыния, Украина и др.); 2) коллегиальные органы (президиум, постоянные комитеты (бюро в Испании, оргкомитет в Чехии); 3) главы и созданные парламентом (палатой), партийными фракциями коллегиальные органы (в такой орган входят глава парламента (палаты), его заместители, секретари и квесторы (Австрия, Бельгия, Швейцария, Франция, ФРГ).

В работе проведено сравнительное исследование процедуры назначения и отзыва главы парламента в Украине и зарубежных странах. Автором на основании зарубежного опыта, а именно Грузии и Словакии, предложено на конституционном уровне закрепить избрание Главы Верховного Совета Украины тайным голосованием путем подачи бюллетеней.

Особое внимание в диссертации уделяется полномочиям как ключевому элементу конституционно-правового статуса главы парламента Украины и зарубежных стран.

В диссертации сформулированы конкретные практические предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины. В частности, учитывая положительный опыт деятельности глав парламентах зарубежных стран, а также исходя из необходимости в усилении законодательного регулирования статуса Главы Верховного Совета Украины, предложено дополнить ст.112 Конституции Украины таким положением: «Временное исполнение обязанностей Президента Украины Главой Верховного Совета Украины на период до избрания и вступления на пост нового Президента Украины не считается обладанием второго представительного мандата и возникновением причин, что нарушают требования относительно несовмещения депутатского мандата с другими видами деятельности». Кроме того, руководствуясь апробированным опытом работы глав парламентах Швеции и Финляндии, автор предлагает на законодательном уровне внедрить коллегиальный контроль и координацию деятельности Аппарата Верховного Совета Украины.

Раскрыты формы деятельности главы парламента в Украине и зарубежных странах, при этом делается вывод, что постоянно возрастает значение такой формы работы, как представительство парламента на международной арене.

Предложена собственная классификация гарантий деятельности главы парламента на: 1) юридические; 2) организационные; 3) социально-экономические. Акцентируется внимание на том, что закреплённые на конституционном и законодательном уровне гарантии являются не привилегиями, а условиями, способствующими беспрепятственной и эффективной реализации полномочий глав парламента в Украине и зарубежных странах.

Произведен сравнительный анализ оснований и процедуры прекращения полномочий главы парламента Украины и зарубежных стран.

В выводах обобщены результаты научного исследования, сформулированы основные понятия, теоретические и практические положения, а также изложены предложения по совершенствованию конституционного законодательства Украины на основе зарубежного опыта.

Ключевые слова: конституционно-правовой статус председателя парламента, формы деятельности председателя парламента, председатель парламента, назначение председателя парламента, компетенция председателя парламента, отзыв председателя парламента, гарантии деятельности председателя парламента.

Stopchenko M.I. Constitutional and Legal Status of the Chairman of the Parliament in Ukraine and Foreign Countries: a Comparative Analysis. - Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Law. Speciality 12.00.02 – Constitutional Law; Municipal Law. – The National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2015.

Thesis is devoted to the research of the constitutional and legal status of the Speaker in Ukraine and foreign countries on the basis of a comparative analysis. The present state of the research in the area of a comparative analysis of the constitutional and legal status of the Speaker is studied and revealed. Normative and legal regulation of the constitutional and legal Speaker's status in Ukraine and foreign countries is considered. Author's definition of constitutional and legal status of the Speaker is formulated, its elements, the content and guarantees have been defined.

On the basis of a comparative legal analysis of the status of the Chairman of the Parliament in Ukraine and foreign countries the necessity of making changes and additions to the Constitution and laws of Ukraine concerning the improvement of the activities of the Chairman of the Supreme Council of Ukraine is substantiated.

In dissertation we have formulated several conclusions and recommendations for the improvement of the activities of the Chairman of the Supreme Council of Ukraine, based on the experience of foreign countries.

Keywords: constitutional and legal status of the Speaker, forms of activities of the Speaker, Chairman of Parliament, Speaker, appointment of the Speaker, competence of the Speaker, recall of the Speaker, guarantees of the activities of the Speaker.